



Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
föredraget den 2 april 2020¹

Mål C-343/19

**Verein für Konsumenteninformation
mot
Volkswagen AG**

(begäran om förhandsavgörande från Landesgericht Klagenfurt (Regiondomstolen i Klagenfurt, Österrike))

”Begäran om förhandsavgörande – Förordning (EU) nr 1215/2012 – Behörighetsbestämmelser vid talan om skadestånd utanför avtalsförhållanden – Den ort där skadan inträffade – Manipulation av värden för avgasutsläpp från bilmotorer”

1. År 1976 ställdes domstolen för första gången inför en fråga som lagstiftaren hade lämnat öppen i artikel 5.3 i Brysselkonventionen.² Den skulle då pröva huruvida ”den ort där skadan inträffade” var den ort där skadan hade uppkommit eller den ort där den skadevällande handlingen hade företagits, vid fastställandet av domstols behörighet.³

2. För att kunna bidra med en användbar tolkning till systemet för fördelning av internationell domstolsbehörighet mellan medlemsstaterna, förbehöll sig domstolen möjligheten att använda sig av båda anknypningspunkterna. Lösningen (som var den rimligaste för det målet) kom att bli ett paradigm. Rent teoretiskt är denna lösning inte orimlig, eftersom allt utomobligatoriskt ansvar kräver en handling, en skada och ett orsakssamband dem emellan.

3. I praktiken är lösningen dock inte lika uppenbar, utom i enklare fall, som den som domstolen kom fram till i domen Bier. Det gäller i synnerhet när skadan till sin karaktär är sådan att den inte tar sig något materiellt uttryck. Så är fallet med skador som inte påverkar en viss persons eller en viss saks fysiska integritet, utan förmögenheten i allmänhet.

4. Domstolen, som har behandlat dessa problem vid olika tillfällen och ur olika synvinklar,⁴ har nu möjlighet att vidareutveckla sin rättspraxis rörande artikel 7 led 2 i förordning (EU) nr 1215/2012.⁵

1 Originalspråk: spanska.

2 Brysselkonventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 299, 1972, s. 32).

3 Dom av den 30 november 1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166) (nedan kallad domen Bier).

4 Bland annat i dom av den 11 januari 1990, Dumez France och Tracoba (C-220/88, EU:C:1990:8) (nedan kallad domen Dumez), dom av den 19 september 1995, Marinari (C-364/93, EU:C:1995:289) (nedan kallad domen Marinari), och dom av den 10 juni 2004, Kronhofer (C-168/02, EU:C:2004:364) (nedan kallad domen Kronhofer). På senare tid, i dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335) (nedan kallad domen CDC), dom av den 28 januari 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37) (nedan kallad domen Kolassa), dom av den 16 juni 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449) (nedan kallad domen Universal), och dom av den 12 september 2018, Löber (C-304/17, EU:C:2018:701) (nedan kallad domen Löber).

5 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EUT L 351, 2012, s. 1).

I. Tillämpliga bestämmelser: Förordning nr 1215/2012

5. Skäl 16 har följande lydelse:

”Principen om att domstolen där svaranden har hemvist är behörig bör kompletteras med alternativa behörighetsgrunder i de fall där det finns en nära anknytning mellan domstolen och tvisteföremålet eller då detta krävs för att underlätta en korrekt rättskipning. Detta kriterium om nära anknytning bör säkerställa ökad rättssäkerhet och förhindra att svaranden kan stämmas i en domstol i en medlemsstat som han eller hon inte rimligen kunde förutse. Detta är viktigt, särskilt i tvister om utomobligatoriska förpliktelser som härrör från kränkningar av privatlivet eller personlighetskyddet, inbegripet förtal.”

6. Kapitel II (”Domstols behörighet”) innehåller ett avsnitt med rubriken ”Allmänna bestämmelser” (artiklarna 4, 5 och 6) och ett med rubriken ”Särskilda behörighetsbestämmelser” (artiklarna 7, 8 och 9).

7. I artikel 4 föreskrivs följande:

”1. Om inte annat föreskrivs i denna förordning, ska talan mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas vid domstol i den medlemsstaten, oberoende av i vilken stat han eller hon har medborgarskap.

...”

8. I artikel 7 föreskrivs följande:

”Talan mot en person som har hemvist i en medlemsstat får väckas i en annan medlemsstat:

...

2) Om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden, vid domstolen för den ort där skadan inträffade eller kan inträffa.

...”

II. Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

9. Verein für Konsumenteninformation (nedan kallad VKI) är en konsumentorganisation som är hemmahörande i Österrike. Till föreningens uppgifter hör att vid domstol göra gällande konsumenters rättigheter, vilka har överlåtits till föreningen i det syftet.

10. Den 6 september 2018 väckte VKI talan vid den hänskjutande domstolen mot biltillverkaren Volkswagen AG, ett bolag bildat enligt tysk rätt med säte i Tyskland.

11. VKI har riktat skadeståndskrav (som har överlåtits till föreningen) från 574 bilköpare mot Volkswagen AG. Vidare har VKI yrkat fastställelse av Volkswagens ansvar för skador som ännu inte har kunnat värderas. Båda yrkandena avser den manipulationsanordning (ett manipulationsprogram) som monterats i de bilar de köpt, vilken i provbänk dolde de verkliga värdena för avgasutsläpp, i strid med de unionsrättsliga bestämmelserna.⁶

⁶ Enligt VKI hade dessa motorer en ootillåten manipulationsanordning i den mening som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 715/2007 av den 20 juni 2007 om tygodkännande av motorfordon med avseende på utsläpp från lätta personbilar och lätta nyttofordon (Euro 5 och Euro 6) och om tillgång till information om reparation och underhåll av fordon (EUT L 171, 2007, s. 1), som åstadkom att det vid provbänken släpptes ut ”rena avgaser”, det vill säga avgaser som motsvarade de föreskrivna gränsvärdena. När bilarna kördes i trafiken, släppte de i själva verket ut många gånger fler skadliga ämnen än de föreskrivna gränsvärdena tillät.

12. VKI har gjort gällande att alla konsumenter som har överlåtit sina rättigheter till VKI, hade köpt bilar, av antingen en kommersiell bilhandlare eller en privat säljare i Österrike, som var utrustade med en motor som Volkswagen hade utvecklat. Dessa köp ägde rum innan tillverkarens avgasmanipulationer hade blivit kända, vilket skedde den 18 september 2015.

13. Enligt VKI består skadan för bilägarna i att de, om de hade känt till den påstådda manipulationen, antagligen inte skulle ha köpt bilarna över huvud taget, eller att de skulle ha köpt dem till ett lägre pris. Mellanskillnaden mellan priset för en manipulerad bil och det pris som faktiskt betalats utgör en ersättningsbar skada på grund av att förväntningar inte infriats. I andra hand stöder VKI sitt yrkande på att värdet av en bil på marknaden för nya och begagnade bilar har minskat kraftigt jämfört med en bil som inte har manipulerats.

14. VKI har också anfört att man kan utgå från att skadan för bilägarna dessutom har ökat genom den högre bränsleförbrukningen, sämre prestanda eller motorstyrka och/eller större slitage. Dessutom kan man räkna med en ytterligare minskning av marknadsvärdet för de berörda bilarna. Därutöver finns det risk för andra nackdelar, till exempel körförbud för de berörda bilarna eller indraget godkännande. Vid den tidpunkt då talan väcks kan vissa av dessa skador ännu inte värderas eller har ännu inte uppkommit. Det innebär att VKI:s talan rörande detta bara är en fastställsetalan.

15. Beträffande internationell behörighet för den domstol vid vilken talan väckts stöder sig VKI på artikel 7 led 2 i förordningen.

16. Volkswagen har yrkat att VKI:s talan ska ogillas och bestrider att den hänskjutande domstolen har internationell behörighet.

17. I detta sammanhang har Landesgericht Klagenfurt (Regionala domstolen i Klagenfurt, Österrike) hänskjutit följande tolkningsfråga:

”Ska artikel 7 led 2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område tolkas så, att ’den ort där skadan inträffade’, under omständigheterna i det nationella målet, kan avse den ort i en medlemsstat där skadan uppkom, när skadan uteslutande består i en förmögenhetsskada som är en direkt följd av ett otillåtet handlande i en annan medlemsstat?”

III. Bedömning

A. Inledning

18. Artikel 7 led 2 i förordningen, vilken erbjuder käranden en alternativ behörighetsgrund i stället för den allmänna (det vill säga domstolen där svaranden har hemvist i en medlemsstat, enligt artikel 4.1), har alltid varit en utmaning för den som ska tolka den.⁷

⁷ Det gäller såväl denna förordning som 1968 års konvention och dess efterföljare rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1). Beträffande sambandet mellan dessa instrument, erinrar skäl 34 i förordningen om behovet av kontinuitet när det gäller tolkningen, vilket innebär att det i allmänhet går att tillämpa domstolens rättspraxis rörande artikel 5.3 i 1968 års konvention och i förordning nr 44/2001 på artikel 7 led 2 i förordningen.

19. På grund av att det finns en mängd olika situationer där det kan väckas talan om ”skadestånd utanför avtalsförhållanden”, har domstolen fått tolka denna bestämmelse i mycket olika sammanhang, vilka med tiden har kommit att skilja sig från de man föreställde sig då bestämmelsen antogs.⁸ Domstolen har fått anpassa och berika den, med anledning av de tolkningsfrågor som har hänskjutits från medlemsstaterna.⁹

20. Det finns emellertid flera oföränderliga riktlinjer i tolkningen av bestämmelsen: den centrala funktionen för de principer som ligger till grund för den, det vill säga principen att reglerna ska vara förutsebara (för parterna) och principen om en nära anknytning mellan den behöriga domstolen och tvisteföremålet, strävan efter att bibehålla den särskilda regelns användbarhet, inom ramen för systemet för avgränsning av behörighet, dock utan att detta medger någon extensiv tolkning,¹⁰ samt denna regels neutralitet i förhållande till parterna. Tolkningen ska under alla förhållanden vara självständig, oberoende av hur begreppen ”handling” och ”skada” definieras i de nationella rättsordningarna och vilka bestämmelser som reglerar skadeståndsansvaret.¹¹

21. Artikel 7 led 2 i förordningen förutsätter att det finns en särskilt nära anknytning mellan domstolen och tvisteföremålet. Denna anknytning ska säkerställa ökad rättssäkerhet och förhindra att svaranden kan instämmas i en domstol i en medlemsstat som han eller hon inte rimligen kunde förutse. Den underlättar dessutom en god rättskipning och ett ändamålsenligt förfarande.¹²

22. När det otillåtna handlandet och dess konsekvenser är lokaliserade till olika medlemsstater tillämpas ett dubbelt behörighetskriterium, eftersom det godtas att båda platserna har en betydande anknytning till tvisteföremålet när det gäller utomobligatoriskt skadeståndsansvar. Under sådana förhållanden får käranden välja mellan två olika domstolar när han eller hon väcker talan.

23. Det kriterium som återfinns i artikel 7 led 2 i förordningen behåller således sin ändamålsenliga verkan, vilken skulle gå förlorad om bestämmelsen bara skulle tolkas som den ort där den skadevällande handlingen företogs, eftersom denna brukar sammanfalla med svarandens hemvist.¹³ Det dubbla behörighetskriteriet har inte övergetts i något fall.¹⁴

24. Artikel 7 led 2 i förordningen ska inte förstås som en behörighetsregel till skydd för käranden. Även om den i systematiskt hänseende skulle kunna uppfattas som en kompensation för regeln *actor sequitor rei*,¹⁵ innebär detta inte att den med nödvändighet ska tillämpas på ett sätt som gynnar domstolarna i den stat där den skadelidande har hemvist (*forum actoris*).¹⁶ Den har bara godtagits som sådan när (och på grund av att) den skadelidandes hemvist sammanfaller med den ort där skadan uppkom.¹⁷

8 I Jenard-rapporten om konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttsens område (EGT C 59, 1979, s. 1) förklaras det (s. 26) att modellen vid den tiden utgjordes av trafikolyckor. Det gick då inte att föreställa sig att den plats där brottet begicks eller där skadan erfors skulle kunna utgöras av det virtuella rummet.

9 Den enda språkliga ändring som gjorts sedan texten antogs är att det förts in en hänvisning till den plats där skadan ”kan inträffa”, vilken tydliggör att texten är avsedd att kunna tillämpas på en talan om förebyggande åtgärder.

10 Dom av den 5 juni 2014, *Coty Germany* (C-360/12, EU:C:2014:1318) (nedan kallad domen *Coty Germany*), punkt 45, domen *Universal*, punkt 25. Tolkningen ska inte vara begränsad utan restriktiv.

11 Detta slog domstolen fast redan i domen *Marinari*, punkt 19, och därefter i dom av den 27 oktober 1998, *Réunion européenne m.fl.* (C-51/97, EU:C:1998:509), punkt 15, och i domen *Coty Germany*, punkt 43, m.fl.

12 Domen *Bier*, punkterna 11 och 17, dom av den 22 januari 2015, *Hejduk* (C-441/13, EU:C:2015:28), punkt 19, och dom av den 17 oktober 2017, *Bolagsupplysningen och Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766), punkt 26.

13 Domen *Bier*, punkterna 20 och 23, och dom av den 16 juli 2009, *Zuid-Chemie* (C-189/08, EU:C:2009:475) (nedan kallad domen *Zuid-Chemie*), punkt 31.

14 Inte heller när det gäller rena förmögenhetsskador. Se fotnot 28 nedan.

15 Vilken kommer till uttryck i artikel 4.1 i förordningen.

16 Dom av den 25 oktober 2012, *Folien Fischer och Fofitec* (C-133/11, EU:C:2012:664), punkt 46, och dom av den 16 januari 2014, *Kainz* (C-45/13, EU:C:2014:7), punkt 31.

17 Domen *Kolassa*, punkt 50. I domen *Löber*, punkt 32, godtog hemvisten i Österrike för innehavaren av ett bankkonto (där förmögenhetsskadan hade uppkommit) som grund för att ge behörighet åt de österrikiska domstolarna på ”den ort där skadan inträffade”, som ytterligare en omständighet för att bekräfta denna behörighet.

25. På grundval av dessa omständigheter, och genom att kombinera dem, har domstolen utarbetat riktlinjer för tolkningen av artikel 7 led 2 i förordningen rörande ”den ort där skadan uppkom”, ibland i allmängiltigt syfte och ibland inom särskilda områden:

- Generellt, vilket är relevant här, har domstolen uteslutit ovidkommande kategorier av skador. Bestämmelsen avser bara den initiala skadan och inte följdskador¹⁸ och bara skador som har vållats den skadelidande direkt och inte skador som någon annan indirekt har lidit.¹⁹
- Vad beträffar vissa speciella områden (till exempel ansvar för kränkning av personlighetsskyddet via internet) har domstolen godtagit platsen där den skadelidande har sina huvudsakliga intressen som kriterium.²⁰ Den har på så sätt försökt att uppnå en balans till förmån för rättsinnehavaren och därmed kompensera för internets globala karaktär.²¹

26. När den påstådda skadan har varit en ren förmögenhetsskada, har domstolen fastställt vissa kriterier som jag ska återkomma till nedan.

B. Svaret på tolkningsfrågan

27. För att kunna besvara den hänskjutande domstolens fråga, vilken liknar den som gav upphov till domen *Universal*, måste den påstådda skadans karaktär till att börja med klarläggas, det vill säga om den är en initial skada eller en följdskada och om den är en sakskada eller en ren förmögenhetsskada.²² Det måste också klargöras om de personer som har överlätit sina rättigheter till VKI, i egenskap av fordringsägare med avseende på det yrkade skadeståndet, har lidit skada direkt eller indirekt.

28. Det ska därefter, beroende på hur skadan betecknas, klargöras vilken plats som är relevant när det gäller behörigheten.

29. Den hänskjutande domstolen undrar dessutom om resultatet av den ovannämnda prövningen ska korrigeras med hänsyn till överväganden rörande förutsebarhet och anknytning. Jag anser att det redan här är viktigt att påpeka att ett jakande svar skulle medföra en betydande ändring av den hittillsvarande tolkningen och tillämpningen av artikel 7 led 2 i förordningen.

30. I sina yttranden har de medverkande parterna uttryckt andra tvivel rörande tolkningen av bestämmelsen, men eftersom de inte framgår av beslutet om hänskjutande ska jag inte uttala mig om dem.²³

18 Domen *Marinari*, punkterna 14 och 15. I själva verket kan en skada vara en ”följdskada” i två avseenden: a) genom att den är en konsekvens av en annan tidigare skada (handlingen har gett upphov till en skada som i själva verket har inträffat på en annan plats: domen *Marinari*, punkterna 14 och 15; ”som inträffat till följd av en direkt skada”, såsom generaladvokat Léger uttryckte det i sitt förslag till avgörande av den 14 januari 2004, *Kronhofer*, C-168/02, EU:C:2004:24, punkt 45); och b) genom att den drabbat en skadelidande ”indirekt”, det vill säga en indirekt skadelidande (domen *Dumez*, punkterna 14 och 22). I detta förslag till avgörande använder jag mig av uttrycket med den förstnämnda betydelsen.

19 Domen *Dumez*, punkterna 14 och 22. Uttrycket ”indirekt” dyker upp då och då i domstolens rättspraxis för att skilja mellan den som har rätt att få ersättning för en skada som han personligen har lidit och andra personer än den som ”direkt lidit skada”, vilka kan ”erhålla ersättning för skada som de drabbats av ’indirekt’, som en följd av den skada som drabbat den ursprungliga skadelidande”. Se dom av den 10 december 2015, *Lazard* (C-350/14, EU:C:2015:802), punkt 27.

20 Dom av den 25 oktober 2011, *eDate Advertising och Martínez* (C-509/09 och C-161/10, EU:C:2011:685) (nedan kallad domen *eDate*).

21 Domen *eDate*, punkt 47.

22 Frågan är formulerad på ett sådant sätt att den österrikiska domstolen inte hyser något tvivel rörande denna aspekt. Innehållet i beslutet om hänskjutande tyder emellertid på motsatsen.

23 De handlar om den ort där den skadevällande händelsen inträffade och valet mellan den orten och den ort där skadan uppkom, när det inte är de skadelidande själva som är kârlande utan en förening till vilka de har överlätit sina rättigheter.

1. Skadans karaktär: initial skada eller följdskada, sakskada eller förmögenhetsskada. Direkta eller indirekta skadelidande

31. Den hänskjutande domstolen beskriver skadan på själva programvaran som är integrerad i bilen, vilken utgör ett fel på denna. Den betecknar den som en initial skada och minskningen av köparnas förmögenhet som en ren följdskada.²⁴

32. Den tar även upp frågan om vem det är som har lidit skada, det vill säga om det är de konsumenter som VKI företräder eller om det är alla som har köpt bilen, ända från de första återförsäljarna och importörerna. I det sistnämnda fallet är de personer vars rättigheter VKI försvarar, och som är sist i kedjan, inte direkta skadelidande.

33. När skadans karaktär prövas är det lämpligt att göra åtskillnad mellan området för de skadevällande handlingarna och området för de konsekvenser (skador) som de ger upphov till:

- Tillverkningen av ett föremål, med eller utan fel, faller inom det förstnämnda området. Detta slog domstolen fast i domen Zuid-Chemie, med anledning av det skadeståndsansvar som en felaktig vara hade gett upphov till.²⁵
- Skadorna är de negativa konsekvenserna av händelserna inom området för en kärandes rättsliga intressen som skyddas.²⁶

34. Mot bakgrund av detta utgörs den skadevällande handlingen i förevarande mål av att en programvara som ändrar värdena för avgasutsläpp har installerats under bilens tillverkningsprocess.

35. Den skada som uppkommer på grund av denna handling är enligt min uppfattning en initial skada och en förmögenhetsskada.

36. Under normala omständigheter (där det inte finns några fel), bidrar köpet av ett föremål till förmögenheten, vilken tillförs ett värde som minst motsvarar det värde som kommer från detta föremål (och som vid ett köp utgörs av det pris man betalar för föremålet).

37. När bilens värde är lägre än det betalade priset, vid köptillfället, på grund av att den köps med ett ursprungligt fel, motsvarar inte det betalade priset det erhållna värdet. Skillnaden mellan det betalade priset och värdet på den materiella vara som man får i utbyte, ger upphov till en förmögenhetsskada vid köpet av bilen (vilken emellertid inte upptäcks förrän senare).

²⁴ Den österrikiska domstolens tvivel handlar inte om yrkandet om fastställande av ansvar för framtida skador som ännu inte har kunnat värderas, vilka enligt VKI beror på en uppgradering av programvaran som skett efter det att den ursprungliga manipulationen av motorerna blev känd. Eftersom tolkningsfrågan inte handlar om dessa ska jag inte kommentera dem. Jag kan emellertid inte avhålla mig från att påpeka att de österrikiska domstolarnas behörighet enligt kriteriet om den ort där skadan uppkom, på grundval av artikel 7 led 2 i förordningen, av flera skäl är diskutabel.

²⁵ Domen Zuid-Chemie, punkt 27: "Den ort där skadan uppkommit ska... inte förväxlas med den ort där den omständighet inträffat som medfört att själva produkten skadats, eftersom denna ort nämligen är den ort där den händelse ägt rum som förorsakat skadan."

²⁶ I Tyskland har det förts en intensiv debatt om huruvida ägarna till bilar med manipulerade motorer får föra talan om utomobligatoriskt ansvar mot tillverkaren (det vill säga om de har ett rättsligt intresse som skyddas på det sättet). Detta framgår av de skiljaktiga domar som meddelats: Svaret är jakande, enligt dom meddelad av Landgericht Stuttgart (Regionala domstolen i Stuttgart, Tyskland) den 17 januari 2019 (23 O 180/18), av Landgericht Frankfurt (Regionala domstolen i Frankfurt-am-Main, Tyskland) den 29 april 2019 (2–07 O 350/18), och av Oberlandesgericht Koblenz (Regionala överdomstolen i Koblenz, Tyskland) den 12 juni 2019 (Az.: 5 U 1318/18), vilken nu har överklagats till Bundesgerichtshof (Högsta domstolen, Tyskland). Svaret är nekande, enligt dom meddelad av Landgericht Braunschweig (Regionala domstolen i Braunschweig, Tyskland) den 29 december 2016 (1 O 2084/15).

38. Innebär den omständigheten att bilen existerar, som ett *materiellt* föremål, att skadan inte kan betecknas som en förmögenhetsskada? Jag anser inte det. När bilens verkliga egenskaper blev kända, upptäckte inte köparna att de hade *mindre* bil eller en *annan* bil, utan en bil med lägre värde, det vill säga en minskad förmögenhet. I egenskap av fysiskt föremål, *symboliserar* bilen den minskade förmögenheten och gör det möjligt att skilja ut minskningens ursprung. Den påverkar emellertid i det här fallet inte den *immateriella* naturen hos den skada som manipulationen av programvaran vållade köparna.

39. Förmögenhetsminskningen är som sagt en initial skada och inte en följdskada. Den är en direkt konsekvens av den skadevällande handlingen (manipulationen av motorn) och inte en konsekvens av en tidigare skada som käranden lidit och som uppkommit på grund av samma handling.

40. Vad beträffar de skadelidandes karaktär, anser jag att de som köpte bilarna (och som överlät sina rättigheter till VKI för att göra dem gällande i domstol) är *direkt* skadelidande i den mening som avses i artikel 7 led 2 i förordningen. Den skada som de gör gällande är inte en konsekvens av en tidigare skada som andra personer har lidit före dem.

41. I själva verket kom bilarnas värdeminskning inte till uttryck förrän manipulationen av motorerna blev känd. Kärandena kan i vissa fall vara slutanvändare som har mottagit bilen från en annan tidigare köpare. Denne blev dock aldrig varse någon skada, eftersom skadan, som då var latent, inte fastställdes förrän senare och då berörde den aktuella ägaren. Därför kan det inte anses ha skett en övervältring av skador från de första köparna till de efterföljande.

2. Den ort där den skadevällande handlingen företogs

42. Den hänskjutande domstolen vill endast få klarhet i hur den ort där skadan uppkom ska fastställas och inte på vilken ort den skadevällande handlingen ska anses ha företagits. I beslutet om hänskjutande klargör den att den anser att den utlösande händelse som gav upphov till skadorna (den skadevällande handlingen) ägde rum där de manipulerade bilarna tillverkades, det vill säga i Tyskland.

43. Således ska talan mot biltillverkaren, i egenskap av person med hemvist i Tyskland, enligt huvudregeln i princip väckas vid tysk domstol. Eftersom grunden för talan utgörs av en otillåten handling utanför avtalsförhållande, kan talan emellertid också väckas mot den personen i en annan medlemsstat, närmare bestämt vid domstolarna på den ort där skadan uppkom.

3. Den ort där skadan uppkommer

a) Allmänt resonemang

1) Platsen för en ren förmögenhetsskada enligt domstolens rättspraxis

44. VKI:s talan grundar sig som nämnts inte på en sakskada eller en personskada, utan på en ren förmögenhetsskada.

45. Enligt domstolens rättspraxis är den ort där skadan uppkom den ort där de negativa konsekvenserna av en handling visar sig konkret.²⁷

²⁷ Domen Zuid-Chemie, punkt 27, och domen CDC, punkt 52, bland många andra.

46. Avsaknaden av en *fysisk* skada gör det svårare att identifiera den orten och skapar osäkerhet, från allra första början i förfarandet. Samtidigt ger denna avsaknad upphov till tvivel om lämpligheten av att ge företräde åt denna ort som behörighetsregel, i den mening som avses i artikel 7 led 2 i förordningen. Det är inte förvånande att det har föreslagits för domstolen, till följd av tidigare tolkningsfrågor som ställts, att den ska avstå från valet mellan orten där handlingen företogs och orten där skadan uppkom i situationer med rena förmögenhetsskador.²⁸

47. Det finns sannerligen argument som stödjer detta förslag. Den dubbla behörigheten är inte ett krav vid tillämpningen av bestämmelsen. Den är motiverad på grund av att, *och om*, det finns "sakliga skäl ur bevis- och processföringsynpunkt" för behörigheten.²⁹ Den tolkning som domstolen slog fast i domen Bier syftade inte till att lägga till behöriga domstolar när talan väcks om utomobligatoriskt ansvar, utan till att inte utesluta relevanta anknytningspunkter vid bedömningen av de omständigheter – handlingen och skadan – som är relevanta där.

48. Det innebär att alternativet "den ort där skadan uppkom" kanske inte borde användas i vissa fall:³⁰ a) när skadan är av sådan art att det inte går att ta reda på var den uppkom med hjälp av ett enkelt test,³¹ b) när platsen måste fastställas med hjälp av fiktioner,³² och c) när prövningen tenderar att mynna ut i en slumpmässig plats eller i en plats som käranden kan manipulera.³³

49. Jag vill i detta sammanhang erinra om att domstolen i sin dom av den 19 februari 2002, *Besix*, uteslöt att artikel 5.1 i Brysselkonventionen (nu artikel 7 led 1 i förordningen) ska tillämpas på en förpliktelse som "varken kan fastställas till en specifik ort eller knytas till någon domstol som är särskilt lämpad att pröva tvisten avseende denna förpliktelse".³⁴

50. Eftersom led 1 och led 2 i artikel 7 i förordningen eftersträvar samma syften rörande anknytning och förutsebarhet, skulle den lösning som gäller för led 1 även kunna gälla för led 2.

28 Förslag till avgörande av generaladvokat Szpunar i målet *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:161), punkt 38: "I vissa fall kan det inte göras någon distinktion mellan begreppen Handlingsort och Erfolgsort". Det är även en uppfattning som har stöd i doktrinen: Hartley, T. H. C., "Jurisdiction in Tort Claims for Non-Physical Harm under Brussels 2012, Article 7(2)", *ICLQ*, vol. 67, s. 987–1003; och Oberhammer, P., "Deliktsgerichtsstand am Erfolgsort reiner Vermögensschäden", *JBl* 2018, s. 750–768.

29 Domen *Kronhofer*, punkt 18.

30 I punkt 47 i sitt förslag till avgörande i målet *CDC* (C-352/13, EU:C:2014:2443), gjorde generaladvokat Jääskinen gällande att artikel 5.3 i förordning nr 44/2001 inte ska tillämpas när de skadelidande finns utspridda i ett stort antal medlemsstater, eftersom det kan ge upphov till flera samtidiga förfaranden, med risk för att oförenliga domar meddelas, vilket skulle strida mot förordningens övergripande syfte. Domstolen godtog inte detta förslag (vilket även skulle ha varit av intresse för detta mål, på grund av antalet berörda personer, att överlåtelsen av deras rättigheter inte påverkar tilldelningen av behörighet och att artikel 7 led 2 i förordningen fastställer den lokala behörigheten, förutom den internationella). Kriteriet att undvika flera förfaranden bör således inte ges företräde framför tillämpningen av bestämmelsen och leda till ett förebyggande uteslutande av domstolar som har nära anknytning till tvisteföremålet, som parterna kan förutse och som har behörighet att pröva talan till följd av själva lagtexten. Vid flera samtidiga förfaranden bör korrigeringen ske genom de litispensens- eller anknytningsmekanismer som förordningen också föreskriver (eller de nationella mekanismerna, för flera förfaranden inom en och samma stat).

31 I domen *Universal* tillämpade domstolen ett resonemang som i princip skulle ha lett till att skadan lokaliserades till den plats där käranden oåterkalleligen blev betalningsskyldig (punkterna 31 och 32). Jag anser att ett beaktande av "platsen där man blir betalningsskyldig" inte är till vidare stor hjälp för att lokalisera skadan, om den uppfattas så, att det kräver en sökning i tillämplig rätt. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I) (EUT L 177, 2008, s. 6), säkerställer i teorin ett identiskt resultat av denna sökning i samtliga medlemsstater, men avvikelser kan inte uteslutas, även om de bara beror på skillnader i synen på bevis i utländsk rätt i varje medlemsstat, och på den alternativa lösningen om det inte finns några bevis. Under alla förhållanden är dessa svårigheter kända och beaktas vid tillämpningen av andra behörighetskriterier i förordningen och i dess föregångare.

32 Exempelvis det som rör "den plats där den skadelidande har huvuddelen av sin förmögenhet", vilken bygger på en föreställning om en skada med samtidig verkan på hela kärandens förmögenhet. Detta anknytningskriterium uteslöts i domen *Kronhofer*.

33 Till exempel när det gäller bankkonton tillhörande käranden, vilka denna kan välja ut efter uppkomsten av den skyldighet som förmögenhetsskadan är förknippad med. Se domen *Universal*, punkt 38. Domstolen godtar att platsen för det konto där transaktionen avspeglar sig i bokföringsmässigt hänseende är den plats där den direkta förmögenhetsskadan uppkommer, men som jag kommer att visa nedan anser den att detta inte räcker för att motivera alternativet i artikel 7 led 2 i förordningen.

34 Dom i mål C-256/00, EU:C:2002:99, punkt 49. Detta mål rörde en förpliktelse att avstå från ett visst handlande utan geografisk begränsning.

51. Domstolen har visserligen inte uteslutit att domstolarna på den ort där skadan uppkom kan vara behöriga när skadan är en ren förmögenhetsskada.³⁵ Även om domstolen inte underkänner det alternativet direkt, närmar den sig emellertid ibland en sådan lösning. Resonemanget är inte unikt, vilket framgår i de mål där förmögenhetsminskningen är ett resultat av överträdelser av konkurrensrätten,³⁶ i jämförelse med de mål där den beror på en misslyckad investering.

52. Ibland likställer domstolen skadan med en underlåtenhet eller en handling, som orsakats av svarandens verksamhet, omedelbart och naturligt nog före skadan och där möjligheten att uppfatta dem med sinnena är större, om än inte absolut, vilket är fallet när skadan är en följd av att något *inte händer*.

- Så var fallet i dom av den 21 december 2016, *Concurrence*, som rörde ett selektivt distributionsnät. Den skada som distributören kunde åberopa utgjordes av en försämrad försäljningsvolym *och* den därav uppkomna förlusten.³⁷
- Även i dom av den 5 juli 2018, *AB flyLAL-Lithuanian Airlines*, prövade domstolen den ekonomiska förlusten tillsammans med företagets minskade försäljning.³⁸
- I dom av den 29 juli 2019, *Tibor-Trans*, prövade domstolen en skada som utgjordes av merkostnader vid köp av lastbilar, till följd av konstlat höga priser. Domstolen inriktade sig inte på hur betalningen av merkostnaderna hade skett, utan på köpet av lastbilen på en marknad som påverkades av det konkurrensbegränsande beteendet.³⁹

53. Om förmögenhetsskadan beskrivs genom hänvisning till en påtaglig verksamhet eller handling, blir det lättare att fastställa den *fysiskt* i ett område, eller så behöver det inte alls göras. Jag ser inget hinder för att tillämpa denna metod generellt,⁴⁰ även om jag anser att riskerna med den bör uppmärksammas. Om förmögenhetsskadan förs tillbaka till dess närmast föregående materiella bakgrund kan det leda till absurda diskussioner rörande kategorierna "initial skada" och "följdskada".⁴¹

54. Själva förmögenhetsförlusten har hamnat i förgrunden i andra domar, i vilka domstolen har godtagit att skadan uppkom på det konto där den ekonomiska förlusten avspeglas bokföringsmässigt. Så är normalt fallet beträffande investeringar.⁴²

35 Se den rättspraxis som nämns i fotnot 4. Frågan huruvida den ort där en skada uppkom som *för närvarande* bara är en förmögenhetsskada kan betecknas som "den ort där skadan inträffade" ställdes till domstolen i domen *Zuid-Chemie*, inom ramen för ansvar för en felaktig produkt. Eftersom det där hade uppkommit en sakskada, ansåg domstolen att frågan var hypotetisk och besvarade den därför inte. Av denna avsaknad av svar kan inte slutsatsen dras att det i ett fall där det samtidigt föreligger en förmögenhetsskada och en annan (senare) fysisk skada (som inte är en följdskada), så tränger platsen där den sistnämnda skadan uppkom undan platsen där den förstnämnda skadan uppkom, vid fastställandet av internationell behörighet.

36 I detta sammanhang framstår domen *CDC* som ett isolerat fall. I punkt 50 i sitt förslag till avgörande (EU:C:2014:2443) uppgav generaladvokat Jääskinen att en av de orter där skadorna ekonomiskt sett kan anses ha inträffat är den ort där avtalen utfördes vars innehåll påverkades av kartellen. Den ort som domstolen slutligen valde – varje ort där de skadelidande har sitt säte, vilket var det andra alternativ som generaladvokaten formulerade – återupprepades inte i senare domar.

37 Dom i mål C-618/15, EU:C:2016:976, punkt 33: "... Om villkoren för ett selektivt distributionsnät åsidosätts på en webbplats kan distributören... såsom skada åberopa försämrad försäljningsvolym till följd av den försäljning som skett i strid med dessa villkor och den därur uppkomna förlusten".

38 Dom i mål C-27/17 (EU:C:2018:533) (nedan kallad domen *flyLAL*), punkterna 35 och 36.

39 Dom i mål C-451/18 (EU:C:2019:635) (nedan kallad domen *Tibor-Trans*), punkterna 30, 32 och 33.

40 Detta avspeglas även i punkterna 31 och 32 i domen *Universal*, där domstolen var benägen att söka stöd i mer eller mindre förnimbara verksamheter (en förlikning mellan parterna i *Tjeckien*, inom ramen för ett skiljeförfarande som genomförts där).

41 I punkt 70 i sitt förslag till avgörande av den 28 februari 2018 i målet *flyLAL* (EU:C:2018:136), pekade generaladvokat Bobek på att försäljningsminskningen och den påföljande ekonomiska förlusten inte nödvändigtvis äger rum på samma plats. Han betecknade den förstnämnda som en "initial skada" och den sistnämnda som en "följdskada". Domstolen godtog inte generaladvokatens ståndpunkt, åtminstone inte uttryckligen.

42 Dock inte enbart. Se domen *Universal*, i vilken den skadevällande handlingen utgjordes av försumlighet av en advokat som hade upprättat ett avtal som var bindande för hans klient.

55. I sådana fall finns det skäl som hänger samman med anknytningen mellan tvisteföremålet och domstolen och förutsebarheten för parterna, som kräver att andra omständigheter än orten där skadan uppkom, vid en helhetsbedömning bekräftar att den orten ska ligga till grund för behörigheten. Där dessa omständigheter har uppkommit, eller befinner sig, kan uppfattningen om den plats som betraktas som platsen för den ekonomiska skadan bekräftas (eller så ska den förkastas).

56. I denna (nyare) rättspraxis från domstolen som hittills omfattar tre domar,⁴³ består resonemanget inom ramen för artikel 7 led 2 i förordningen av två steg, varav klarläggandet av var skadan uppkom är det ena. När den platsen väl har identifierats är det inte säkert att den automatiskt anses uppfylla kraven på anknytning och förutsebarhet, utan den utgör en utgångspunkt som måste bekräftas av de *övriga särskilda omständigheterna* i målet, genom en samlad bedömning.⁴⁴

57. Även om det resonemanget är komplicerat och skiljer sig från det som används vid andra typer av skador, anser jag inte att domstolens argument har förändrats nämnvärt. Vid bedömningen hamnar inte anknytningen eller förutsebarheten i första rummet och den gör det heller inte möjligt för uttolkaren att utan vidare göra en avvägning mellan dessa särskilda omständigheter, för att identifiera den *lämpligaste* domstolen mot bakgrund av dessa parametrar. Denna aspekt har väckt frågor hos den hänskjutande domstolen⁴⁵ och jag ska därför gå in närmare på den.

2) Räckvidden av kriteriet "närmare omständigheter"

58. I domstolens hittillsvarande rättspraxis har den hänvisat till de "närmare omständigheterna" i målet då den preciserat behörighetskriteriet som "den ort där skadan inträffade".

59. Som jag har förklarat tidigare innebär det att det ska prövas huruvida det föreligger omständigheter som säkerställer att den ort som identifierats som den ort "där skadan inträffade" uppfyller anknytningskriteriet och är förutsebar, i enlighet med förordningens normer. På så sätt tillgodoses kraven på rättsligt skydd för båda parterna och kraven rörande processföringen. Kravet på en sådan prövning är inte generellt. Det gäller således inte alla typer av skador, men det gäller, eller kan gälla, vid rena förmögenhetsskador.

60. Kriteriet tillämpas heller inte för att den domstol vid vilken tvisten har anhängiggjorts ska jämföra "den ort där den skadevållande handlingen företogs" med "den ort där skadan inträffade" och välja den lämpligaste av dessa.

61. Det råder ingen tvekan om att likvärdigheten, i fråga om anknytning och förutsebarhet, mellan orten där handlingen företogs och orten där skadan inträffade, vilken fastställdes i domen Bier, är teoretisk eller tänkt. I den domen slog domstolen fast att det inte är lämpligt att behålla den ena och utesluta den andra, eftersom var och en av dem "*efter omständigheterna*"⁴⁶ kan vara särskilt betydelsefulla från bevis- och processföringssynpunkt.

62. De speciella omständigheterna i målet är emellertid inte något giltigt kriterium (och domstolen har inte heller godtagit det) för att avgöra huruvida domstolarna på den ort där den skadevållande handlingen företogs eller på den ort där skadan inträffade ska vara behöriga. Detta val har det medvetet överlåtits på käranden att göra, vilket innebär att det framför allt styrs av vad som är till fördel för denne.

⁴³ Domarna Kolassa, Universal och, framför allt, Löber.

⁴⁴ Domen Löber, punkt 31 och 36, samt domslutet.

⁴⁵ Se punkterna 9 och 10 i beslutet om hänskjutande.

⁴⁶ Punkt 17 (min kursivering).

63. Anknypnings- och rättssäkerhetsmålets relativa karaktär är för övrigt ett strukturellt drag hos förordningens system för fördelning av behörighet. Var och en av de behörighetsgrunder som föreskrivs i artikel 7 avspeglar en abstrakt avvägning på förhand, som lagstiftaren har gjort, mellan kraven på förutsebarhet och kraven på anknytning.

64. Resultatet av denna avvägning är ett uttryck för en rimlig jämvikt mellan de båda principerna, vilken bör upprätthållas när regeln omsätts i praktiken. Domstolen har tidigare slagit fast att man inte kan bortse från resultatet av en tillämpning av det kriterium som formellt föreskrivs i artikel 7 i förordningen, även om det i det konkreta fallet leder till att en domstol som saknar anknytning till tvisteföremålet ska anses behörig. Talan kan väckas mot svaranden vid domstolen på den ort som bestämmelsen föreskriver, även i de fall där den sålunda utsedda domstolen inte är den som har närmast anknytning till tvisten.⁴⁷

65. Den ordagranna hänvisningen till ”den domstol som objektivt är *den mest lämpade* att avgöra huruvida rekvisiten för svarandens ansvar är uppfyllda”,⁴⁸ innebär inte, beträffande vare sig metod eller resultat, någon jämförelse mellan olika domstolar som skulle kunna vara behöriga på grund av den plats där handlingen företogs eller den plats där skadan uppkom, vid sökandet efter den mest lämpade domstolen i varje enskilt fall.

66. Detta uttryck avspeglar avvägningen mellan rättssäkerheten och anknytningen till tvisteföremålet, vilken leder fram till det behörighetskriterium som föreskrivs i bestämmelsen. I andra domar har domstolen använt sig av andra uttryck, exempelvis ”en särskilt nära anknytning”,⁴⁹ vilka inte bygger på någon jämförelse. I den mån dessa uttryck inte leder till att den myndighet som tillämpar bestämmelsen utför sitt uppdrag på ett felaktigt sätt, är dessa andra uttryck enligt min mening lämpligare.

3) *Preciseringar rörande de ”övriga särskilda omständigheterna”*

67. Vilka de ”övriga särskilda omständigheter” är som ska föreligga till stöd för orten där skadan uppkom, när den är rent ekonomisk, skiljer sig naturligtvis åt i olika tvister. Uttrycket rymmer en föreställning om en eventualitet och hänvisar till det konkreta fallet. Jag anser således att följande kan anses utgöra sådana omständigheter:

- Faktorer som är av intresse för en god rättskipning och en användbar processföring.
- Faktorer som kan ha legat till grund för parternas uppfattning om var de ska tvista eller var talan eventuellt kan väckas mot dem till följd av deras handlingar.⁵⁰

68. Detta förklarar bättre de omständigheter som domstolen anger i domen Löber,⁵¹ som utgör förebilden för detta nya förfaringsätt. Dessa omständigheter innefattar betalningarnas ursprung (platsen för de personliga bankkontona och avräkningskontona), den marknad där prospektet spreds och där certifikaten salufördes och förvärvades, platsen där investerarens direkta motparter fanns och även hennes hemvist.

47 Dom av den 29 juni 1994, *Custom Made Commercial* (C-288/92, EU:C:1994:268), punkt 17 (jämförd med punkt 16) och punkt 21. Domen handlar om specialforum inom avtalsrätten, men principen är densamma i den del som rör talan om utomobligatoriskt ansvar. Se, för ett liknande resonemang rörande utomobligatoriskt ansvar, dom av den 27 oktober 1998, *Réunion européenne m.fl.* (C-51/97, EU:C:1998:509), punkterna 34 och 35.

48 Till exempel i dom av den 16 januari 2014, *Kainz* (C-45/13, EU:C:2014:7), punkt 24.

49 Domen *flyLAL*, punkt 27.

50 Valet mellan de båda är åtminstone beroende av det otillättna handlandet och förfarandets utformning. För det fallet att en överträdelse har slagits fast i en föregående instans och syftet med tvisten är att få prövat huruvida den har påverkat en viss kärke och i så fall hur, skiljer det sig naturligtvis från det fallet där det ännu inte har konstaterats någon överträdelse. Personernas förväntningar när det gäller de rättsliga konsekvenserna av deras handlingar definieras dessutom genom hänvisning till typer och till deras reglering i en rättsordning.

51 Domen Löber, punkterna 32 och 33.

69. Dessa omständigheter kan tänkas bidra till att styrka det otillåtna handlandet, skadan och orsakssambandet mellan dem. De är för övrigt omständigheter som beaktar de tvistande parternas perspektiv. För käranden Helga Löber talade de för att hennes investering inte var gränsöverskridande.⁵² För svaranden Barclays Bank skulle de upplysa den om att enskilda i vissa medlemsstater, som är otillräckligt informerade, kan göra investeringar som orsakar skador.

b) I det aktuella målet

1) Den ort där skadan uppkom

70. Mot bakgrund av detta måste försiktighet iakttas om man vill utsträcka ett tillvägagångssätt till att omfatta en talan om ren förmögenhetsskada som, vid en tillämpning av artikel 7 led 2 i förordningen, först gör det nödvändigt att identifiera den ort där skadan uppkom och därefter, vid en helhetsbedömning av de särskilda omständigheterna i det aktuella fallet, fastställa huruvida den är lämplig som behörighetskriterium.

71. Vad beträffar den här aktuella tvisten anser jag att det finns paralleller med de mål som gav upphov till domarna Kolassa, Universal och Löber. Jag anser också att den faktor som skulle kunna motivera en tillämpning av denna metod *inte* är bilen.

72. När förmögenhetsförlusten symboliseras av ett visst fysiskt föremål, skulle man kunna tänka sig att detta och dess lokalisering kan tjäna som utgångspunkt för att fastställa behörigheten i samband med artikel 7 led 2 i förordningen.⁵³ Den plats där föremålet *fysiskt* sett befinner sig vid tidpunkten för förlusten⁵⁴ är, såsom är fallet med bankkontot, inte tillräcklig. Det gäller i än högre grad när det som det här handlar om är något som är rörligt.

73. Svaranden kan inte förutse var bilen kommer att befinna sig. Vad beträffar anknytningen mellan domstolen och tvisteföremålet, har bilen mindre betydelse än styrkandet av vem som äger den och tidpunkten då den köptes, i synnerhet om, såsom framgår av beslutet om hänskjutande, det inte är nödvändigt att undersöka varje konkret bil för att bedöma skadan (eftersom den har uppskattats till samma procentuella andel av priset för alla berörda).⁵⁵

74. Den korrekta utgångspunkten utgörs i stället av den handling genom vilken varan kom att ingå i den berörda personens förmögenhet och som orsakade förmögenhetsminskningen. Den ort där skadan uppkom är den ort där denna transaktion slutfördes. Domstolarna på den orten ska vara behöriga (internationellt och lokalt), om de övriga särskilda omständigheterna i målet också talar för en sådan behörighet.

52 I sin rättspraxis rörande artikel 7 led 2 i förordningen, förknippar domstolen det rättsliga skyddet för personer etablerade i unionen med två mål, nämligen att käranden enkelt kan avgöra vid vilken domstol denne ska väcka talan och att svaranden kan förutse vid vilka domstolar talan kan väckas mot honom eller henne (se exempelvis domen Kolassa, punkt 56, och domen Löber, punkt 35). Det kan tyckas som om den aktiva parten i förfarandet enbart åtnjuter skydd i efterhand, medan referenspunkten för svaranden ligger tidigare. Så förhåller det sig dock inte. Alla personer ska (i rimlig mån) kunna förutse konsekvenserna av sina handlingar, innan de företar dem. Omfattningen av det rättsliga skyddet kan inte begränsas beroende på en egenskap – att man är kärende eller svarande – som inte är känd när handlingen företas eller underlåtenheten att företa handlingen sker. Det är därför som flera av de ”särskilda omständigheterna” i domen Löber handlar om Helga Löber (käranden) och hennes agerande innan skadan visade sig.

53 Yttrandena från VKI, kommissionen och Förenade kungariket, där skadan betecknas som en ”hybridskada” (till skillnad från en ren förmögenhetsskada), tycks peka i den riktningen, även om det inte är tydligt vilka konsekvenserna blir av denna beteckning för att fastställa den internationella behörigheten.

54 Det handlar om den tidpunkt då bilen förvärvades av den som var dess ägare när motorfelet blev känt.

55 Beslutet om hänskjutande, s. 9.

75. Dessa omständigheter, vilka det ankommer på den hänskjutande domstolen att identifiera och bedöma, bör inte bara innefatta omständigheter som rör den skadelidande,⁵⁶ utan även vissa omständigheter som visar att svaranden hade för avsikt att sälja sina bilar i den medlemsstat vars jurisdiktion är omtvistad⁵⁷ (och, i möjligaste mån, i vissa domkretsar inom den staten).⁵⁸

2) "Övriga särskilda omständigheter" och de österrikiska domstolarnas behörighet

76. Jag har tidigare påpekat att det inte är lätt att generellt ange vilka omständigheter som ska föreligga till stöd för orten "där skadan uppkom", eller enligt vilka riktlinjer som helhetsbedömningen ska göras. Osäkerheten om dessa båda medför emellertid en risk för att artikel 7 led 2 i förordningen inte tillämpas enhetligt och leder dessutom till förvirring när det gäller metoden. Detta betonas i de avslutande anmärkningarna i beslutet om hänskjutande.

77. Den hänskjutande domstolen hyser tvivel om huruvida den omständigheten att bilarna har köpts och levererats i Österrike är tillräcklig för att de österrikiska domstolarna ska anses vara behöriga. Enligt den hänskjutande domstolen finns det andra faktorer, som rör de faktiska omständigheterna, som talar för att domstolarna på den ort där den skadevållande handlingen företogs (de tyska) ska vara behöriga. De sistnämnda är "med hänsyn till ett ändamålsenligt förfarande, och särskilt som det finns en nära koppling till saken i målet och bevisupptagningen underlättas, ... objektivt sett ... mer lämpade att klarlägga ansvaret för de påstådda skadorna".⁵⁹

78. Enligt den hänskjutande domstolen talar EU-domstolens domar rörande rent ekonomiska skador, enligt vilka det föreligger en skyldighet att, med avseende på artikel 7 led 2 i förordningen, beakta sammanhanget och de särskilda omständigheterna i målet, för att domstolarna i en annan stat (Tyskland) ska vara behöriga. Om platsen för köpet och leveransen av fordonen beaktas, äventyrar det svarandens möjlighet att förutse vilken domstol som är behörig, i synnerhet med tanke på att vissa av bilarna i förevarande fall köptes begagnade.

79. Jag anser i likhet med Landesgericht Klagenfurt (Regionala domstolen i Klagenfurt) att det inom ramen för artikel 7 led 2 i förordningen inte räcker att bilarna köptes och levererades i Österrike, om Volkswagen inte rimligen kunde ha anat att det köpet skulle kunna ske i den medlemsstaten.

80. Jag instämmer emellertid inte med dess syn på bedömningen av de "särskilda omständigheterna" i det här målet:

- Å ena sidan är det lätt för en biltillverkare som Volkswagen att förutse att dess bilar kommer att saluföras i Österrike.⁶⁰
- Å andra sidan är syftet med helhetsbedömningen av dessa omständigheter enbart att bekräfta (eller vederlägga) behörigheten för domstolen på den ort där skadan uppkom, identifierad på det sätt som jag beskrivit ovan. Den bedömningen ska däremot inte användas för att *välja* vilken domstol (den hänskjutande domstolen eller domstolarna på den ort där den skadevållande handlingen företogs) som ska pröva målet i sak, på grund av att den har närmast anknytning och är förutsebar.

56 Mot bakgrund av domen Löber kan relevanta omständigheter ur den skadelidandes perspektiv bland annat vara att förhandlingen om köpet äger rum på samma ställe och att det även är där som bilen levereras och (fortfarande enligt domen Löber) att köparen har hemvist där.

57 Ur svarandens perspektiv skulle relevanta omständigheter bland annat kunna vara att bilarna har förts in (direkt eller via en generalimportör som är knuten till svaranden) i den stat där talan väcks mot denne, saluföring i den staten av officiella återförsäljare, marknadsföring genom reklam från svaranden eller för svarandens räkning i den staten, eller utfärdande av intyg om överensstämmelse som översatts av svaranden till språket i den staten.

58 Jag vill upprepa att artikel 7 led 2 i förordningen är tänkt att ge internationell och lokal behörighet åt en konkret domstol inom den utsedda jurisdiktionen.

59 Beslutet om hänskjutande, s. 9 och 10.

60 Se, beträffande detta, fotnot 57.

IV. Förslag till avgörande

81. Mot bakgrund av vad som anförs ovan föreslår jag att domstolen ska besvara den tolkningsfråga som ställts av Landesgericht Klagenfurt (Regionala domstolen i Klagenfurt, Österrike) på följande sätt:

- 1) Artikel 7 led 2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område ska tolkas så, att när ett otillåtet handlande i en medlemsstat består i att en manipulation av en produkt döljs och som visar sig först efter köpet av produkten, i en annan medlemsstat, till ett pris som är högre än dess verkliga värde
 - är köparen av produkten, som äger bilen när felet blir känt, en direkt skadelidande,
 - är den ort där den skadevållande handlingen företogs den ort där handlingen som försämrade själva produkten företogs,
 - uppkom skadan på den ort, belägen i en medlemsstat, där den skadelidande köpte produkten av en tredje part, under förutsättning att de övriga omständigheterna bekräftar att domstolarna i den staten ska vara behöriga. Bland dessa omständigheter bör det under alla förhållanden finnas någon eller några som har gjort det möjligt för svaranden att i rimlig mån förutse att en talan om utomobligatoriskt ansvar för hans handlande skulle kunna väckas mot honom av framtida köpare av produkten på den orten.
- 2) Artikel 7 led 2 i förordning nr 1215/2012 ska tolkas så, att den inte gör det möjligt för domstolen på den ort där skadan uppkom att fastställa eller förkasta sin behörighet genom att beakta de övriga omständigheterna i målet, i syfte att identifiera vilken domstol – den själv eller domstolen på den ort där den skadevållande handlingen företogs – som är bäst lämpad att avgöra tvisten, med avseende på anknytning och förutsebarhet.